

ZPRÁVA Z 34. CELOSTÁTNÍHO SEMINÁŘE K TEORETICKÝM ZÁKLADŮM DIDAKTIKY CIZÍCH JAZYKŮ

Dne 15. listopadu 2012 se v prostorách Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze konal 34. celostátní seminář k teoretickým základům didaktiky cizích jazyků, který pravidelně pořádají Katedra rusistiky a lingvodidaktiky PedF UK v Praze a Kruh moderních filologů. Garanty tohoto lingvistického setkání byly Marie Fenclová a Lenka Havelková, která byla po úvodním slovu Michala Nedělký, proděkana pro lidské zdroje, vnější vztahy a celoživotní vzdělávání PedF UK v Praze představena jako nová vedoucí Katedry rusistiky a lingvodidaktiky tamtéž. Ve svém úvodním slovu zdůraznila, že téma semináře osvojování cizojazyčné výslovnosti jako lingvodidaktický problém bylo velmi pečlivě vybíráno, protože jak všichni víme, fonetika při výuce jazyků je velmi důležitá. Lenka Havelková požádala před prvním příspěvkem všechny přítomné o minutu ticha za zemřelou prof. Kouřimskou.

První příspěvek s názvem *Integrativní přístup k nácviku výslovnosti ve výuce cizích jazyků* přednesla Pavla Nečasová z Katedry německého jazyka a literatury PedF UK v Praze. Ve svém vystoupení se nejprve zmínila o historickém vývoji metod pro výuku cizích jazyků a poukázala na upřednostňování jednotlivých řečových dovedností a jazykových prostředků. Teprve komunikační metoda se od 70. let 20. století snaží o jejich vyrovnanost. Pavla Nečasová dnes komunikační metodu považuje spíše za tendenci než metodu jako takovou; zdůraznila též důležitost zapojení interkulturních a sociokulturních kompetencí. Tato komplexnost by se měla při osvojování cizího jazyka projevit především v efektivnosti, tj. ve schopnosti naučit se za co nejkratší dobu co nejvíc. Dále byla zmíněna provázanost výuky s psychologií; vyučující si musí neustále uvědomovat, že žák není tabula rasa, ale že naopak přichází s určitými znalostmi a zkušenostmi a naší snahou by mělo být nový výukový obsah do těchto struktur zapojit. S tím souvisí i pojem integrace a průnik poznatků z jedné skupiny do dalších, propojování témat a také spojení teorie s praxí. Na druhé straně je někdy nutno pracovat s jednotlivými jazykovými komponenty i izolovaně, a to především u začátečníků, kde se využívají interferenční jevy.

V další části svého příspěvku Pavla Nečasová představila výsledky výzkumu kolegyně Michalové z roku 2011, která se zabývala tím, jak vnímají učitelé německého jazyka význam fonetiky v rámci výuky. Výzkum zaměřený na opravu chyb, nikoli na nácvik fonetických jevů, byl založen na metodách přímého pozorování (hospitace na hodinách) a na dotazníkovém šetření. Při hospitacích bylo zjištěno, že až polovina chybných fonetických jevů nebyla středoškolskými vyučujícími opravována. Přednášející zdůraznila absolutní neznalost fonetických pravidel a standardní výslovnosti u studentů přicházejících na VŠ. Lepší situace je pouze u uchazečů z bilingvních gymnázií. Zajímavé výstupy přinesla i diskuse se studenty hospitovaných vyučujících. Studenti potvrdili, že neradi dělají klasická cvičení na nácvik fonetiky, která jsou často spojena s nepříjemnými prožitky. Dále poukazovali na špatnou výslovnost učitelů a na to, že učitelé od svých studentů správnou výslovnost nepožadují. Jedním ze zajímavých motivačních impulsů by mohlo být např. poukázání na distinktivní funkci u minimálních párů, a tedy i na významové rozdíly slov.

V závěru svého příspěvku přednášející poukázala na problém výběru fonetického minima, nutnost upozornění na rozdíly mezi grafickou a zvukovou stránkou jazyka a dále na porovnání mateřského a cílového jazyka z fonetického hlediska. Za důležité pokládá i propojování fonetiky s dalšími jazykovými prostředky, např. s gramatikou, slovtvorbou či faktickými realii. Příspěvek byl uzavřen tím, že je potřeba jazyk vnímat jako komplex a ve výuce vše více propojovat.

Druhou referující byla doktorandka Katedry anglického jazyka a literatury PedF UK v Praze Kristýna Poesová, která přednesla referát s názvem *Reflexe výzkumu ve výuce anglické výslovnosti*. Ve svém vystoupení seznámila posluchače s hlavními funkcemi výzkumu, dotkla se také problematiky terminologie. Podle referující je třeba výuku výslovnosti (*pronunciation teaching*) vnímat v rovině percepční, produkční a také z hlediska znalosti základních fonologických procesů. K výuce výslovnosti můžeme přistupovat dvěma způsoby, které se však ne vždy musí vzájemně vylučovat: analyticko-lingvistickým (explicitním) a intuitivně-imitativním (implicitním). Kristýna Poesová se ve svém referátu věnovala také otázce poklesu zájmu o zvukovou stránku jazyka ve výuce cizích jazyků. Počátky této tendence je možné hledat v období 60. let, kdy došlo k nekompromisnímu odmítnutí behaviorismu a z něj vycházející audiolingvální metody, jejímž cílem bylo zejména zdokonalení výslovnosti (pomocí osvojování a opakování slov a vět). Žáci však nebyli s to využít získané dovednosti v praxi při každodenní komunikaci. Důsledkem tohoto rozporu mezi záměrem a skutečností bylo snížení zájmu o otázky výslovnosti. V období 70.–80. let se objevila radikální varianta (modifikace) komunikativní metody výuky cizích jazyků, která přehlížela kritérium přesnosti (*accuracy*) a zdůrazňovala pouze otázku plynulosti (*fluency*). Nácvik odpovídající výslovnosti byl stále považován za ztrátu času a ve výuce byl ignorován. Zlomovým momentem byla publikace výsledků výzkumu autorů Hinofotise a Bailyho, kteří zjistili, že špatná výslovnost narušuje průběh komunikace. Za významné můžeme v této souvislosti považovat také přijetí umírněné verze komunikativní metody, která kladla důraz na rovnováhu mezi přesností a plynulostí a přispěla tak k rehabilitaci zvukové stránky ve výuce cizího jazyka.

V další části svého vystoupení představila Kristýna Poesová výsledky několika výzkumů, zaměřených na srozumitelnost a plynulost ústního projevu. Šlo o šetření, která byla prováděna od 80. let minulého století (například Derwing, Munro, Wiebe, Parlak, Wrembel aj.). Na základě uvedených informací přednášející konstatovala, že explicitní přístup k výuce zvukové stránky jazyka, akcentující nejen segmentální, ale také suprasegmentální prvky má pozitivní vliv na výslovnost žáků. Důležitou úlohu hraje také pedagogická příprava samotných učitelů.

Protože vystupující zmínila pouze výzkumy, které byly prováděny v anglosaských zemích, vyvstala zcela legitimní otázka, jak vypadá situace s podobnými výzkumy v České republice. V diskusi účastníci semináře řešili také problém motivace studentů ke zdokonalování své výslovnosti, možné způsoby odbourávání psychologických zábran, úlohu cvičení, postavených na hře při práci se zvukovou stránkou jazyka zejména u žáků mladšího školního věku a také možnosti využití moderních technologií ve výuce. V závěru diskuse vystoupila Irina Hobzová z PedF MU a přítomným prezentovala řešený projekt s názvem Praktická cvičení z fonetiky ruského jazyka.

Cílem 34. celostátního semináře k teoretickým základům didaktiky cizích jazyků bylo zamyslet se nad problematikou výuky výslovnosti. Mezi hlavní oblasti zájmu zcela jistě patří teoretické aspekty fonetiky, situace s disciplínou v procesu vyučování/učení cizího jazyka, otázka interference, problematika integrace segmentálních a suprasegmentálních prvků ve výuce či problém dosažení rovnováhy mezi fonologickou a didaktickou přípravou budoucích učitelů cizích jazyků.

Nadcházející jubilejní 35. celostátní seminář bude věnován problematice textu v procesu vyučování/učení cizího jazyka.

Dagmar Toufarová